

Universiteit van Amsterdam

Cyberpesten: Te onderscheiden van traditioneel pesten?

Monique Woudt – 9901272
Begeleider: Patrick Snellings
Vakgroep: Ontwikkelingspsychologie
20-6-2012

Inhoudsopgave

1. Inleiding	2
2. Verschillen in predictoren, motivatie en risicofactoren.....	3
2.1 Verschillen in predictoren.....	3
2.2 Verschillen in risicofactoren	4
2.3 Verschillen in motivatie.....	6
3. Verschillen in onderscheid rollen en methoden.....	7
3.1 Verschillen in rollen.....	7
3.2 Maakt cyberpesten wel onderscheid tussen de verschillende rollen?	8
3.1 Verschillen in methoden	8
4. Sekseverschillen	9
5. Verschillen in gevolgen voor en perspectieven van adolescenten.....	11
5.1 Verschillen de gevolgen van cyberpesten van de gevolgen van traditioneel pesten? ..	11
5.2 Perspectieven van adolescenten op cyberpesten.....	12
6. Dienen school en ouders anders om te gaan met cyberpesten	13
7. Conclusie	15
Literatuur	17

1. Inleiding

Internet en mobiele telefoons zijn niet meer weg te denken uit de huidige maatschappij. Een voordeel van het internet is dat het adolescenten de mogelijkheid biedt om met leeftijdsgenoten te communiceren, hun verlegenheid te overwinnen en sociale relaties aan te gaan (Erdur-Baker, 2010; Law, Shapka, Hymel, Olson & Waterhouse, 2012b). Het internet kent in dit verband echter ook zijn schaduwzijden. Adolescenten zijn op internet meer dan in het dagelijks leven bereid om emoties te laten zien en makkelijker informatie over zichzelf prijsgeven. De stap naar pesten, in dit geval cyberpesten, wordt daarmee door kwaadwillenden ook makkelijker gezet (Dempsey, Sulkowski, Dempsey & Storch, 2011; Erdur-Baker, 2010; Gerson & Rappaport, 2011; Law et al., 2012b; Li, 2006). Cyberpesten kan gedefinieerd worden als een vorm van agressie die plaatsvindt met behulp van elektronische communicatiemiddelen (Hemphill et al., in druk; Li 2006; Wang, Iannotti & Nansel, 2009).

Cyberpesten kan via verschillende methoden plaatsvinden. Het kan plaatsvinden via e-mail, chatberichten (MSN of chatrooms), het versturen van kwetsende sms-berichten, het plegen van anonieme telefoontjes, het maken van websites, het plaatsen en versturen van berichten, foto's of video's op internet en het reageren op deze berichten, foto's of video's (Hemphill et al., in druk; Li, 2006). De toenemende populariteit van elektronische communicatiemiddelen onder adolescenten zorgt voor een toename van cyberpesten (Li, 2006; Wang et al., 2009).

Dit literatuuroverzicht zal zich focussen op cyberpesten onder jongeren in de leeftijd van 10 tot 19 jaar, hierna adolescenten genoemd. Dit om diverse redenen. Allereerst is het meeste onderzoek dat zich richt op cyberpesten verricht onder adolescenten (Dempsey et al., 2011). Ten tweede staat de adolescentie bekend als een periode waarin wreedheid naar leeftijdgenoten een grote rol speelt (Li, 2006). Ten derde is uit onderzoek naar voren gekomen dat hoe ouder de adolescenten zijn, des te vaker zij met cyberpesten te maken hebben (Mishna, Khoury-Kassabri, Gadalla & Daciuk, 2012).

Aangezien adolescenten steeds meer toegang krijgen tot elektronische communicatiemiddelen, wordt verwacht dat cyberpesten toe zal nemen (Raskauskas & Stoltz, 2007; Slonje & Smith, 2008). Om onder andere deze reden wordt het belangrijk gevonden om hier iets aan te doen. Indien cyberpesten verschilt van traditioneel pesten, zal een andere aanpak nodig zijn voor de preventie en behandeling. In dit literatuuronderzoek zal daarom de volgende vraag centraal staan: Verschilt cyberpesten van traditioneel pesten? De deelgebieden die aan de orde komen in de onderstaande paragrafen zijn: verschillen in predictoren, risicofactoren en motivatie, verschillen in rollen die aangenomen kunnen worden, verschillen in methoden die gehanteerd worden, sekseverschillen en de verschillen

in gevolgen voor en perspectieven van de adolescenten. Tot slot zal besproken worden hoe school en ouders om dienen te gaan met cyberpesten. Er wordt geen aparte paragraaf besteed aan verschillen in leeftijd, omdat de meeste onderzoeken, leeftijd niet als aparte factor hebben onderzocht (Slonje & Smith, 2008). De onderzoeken die leeftijd wel als aparte factor hebben onderzocht, hebben inconsistente resultaten gevonden (Mishna et al., 2012). Er zijn om die reden geen goed onderbouwde conclusies te trekken betreffende de verschillen in leeftijd.

Alvorens er wordt overgegaan tot het beantwoorden van de deelvragen, dienen eerst de definitie en verschillende vormen van traditioneel pesten nader toegelicht te worden. Deze spelen een belangrijke rol bij het beantwoorden van de deelvragen. Er is sprake van traditioneel pesten wanneer iemand opzettelijk schade bij de ander aan wil richten, dit herhaaldelijk plaatsvindt en er een verschil is in macht tussen pester en gepeste (Dooley, Pyzalski & Cross, 2009). Bij traditioneel pesten is er een onderscheid tussen direct en indirect pesten. Er wordt over een directe vorm van pesten gesproken als het pesten *face-to-face* plaatsvindt. De eerste vorm van traditioneel pesten is fysiek pesten en kan alleen direct plaatsvinden. Onder fysiek pesten verstaat men slaan, duwen en schoppen (Hemphill et al., in druk; Raskauskas & Stoltz, 2007; Slonje & Smith, 2008; Wang et al., 2009). De tweede vorm van traditioneel pesten is direct verbaal pesten. Verbaal pesten is direct wanneer de persoon *face-to-face* wordt uitgescholden, geplaagd, getreiterd of bedreigd (Raskauskas & Stoltz, 2007; Slonje & Smith, 2008; Wang et al., 2009). De derde vorm is indirect verbaal pesten. Verbaal pesten is indirect wanneer men over een persoon roddelt of iemand buitensluit. Zo genoemd, omdat dit via een derde partij plaatsvindt, dus niet *face-to-face* (Raskauskas & Stoltz, 2007; Slonje & Smith, 2008; Wang et al., 2009). Deze vorm van indirect verbaal pesten wordt relationeel pesten genoemd (Raskauskas & Stoltz, 2007).

2. Verschillen in predictoren, motivatie en risicofactoren

2.1 Verschillen in predictoren

Kan men voorspellen wie er gaat cyberpesten? Onderzoek van Mishna et al. (2012) toonde aan, dat adolescenten die betrokken zijn bij cyberpesten ook betrokken zijn bij fysiek en verbaal pesten. Relationeel pesten wordt hier niet apart benoemd, waarschijnlijk vanwege de eerder genoemde reden dat relationeel pesten, indirect verbaal pesten is. Raskauskas en Stoltz (2007) maakten wel onderscheid tussen fysiek, verbaal en relationeel pesten en vonden dat slachtoffers van zowel verbaal als relationeel pesten, ook slachtoffers waren van cyberpesten. Zij vonden ook dat fysiek, verbaal en relationele pesters, vaak cyberpesters blijken te zijn. Ook Gradinger, Strohmeier & Spiel (2009) vonden deze resultaten. De resultaten uit deze onderzoeken komen overeen met de bevindingen van Dempsey et al.

(2011). Uit dit onderzoek bleek dat personen die in hoge mate betrokken zijn bij traditioneel pesten, ook betrokken zijn bij cyberpesten. Er is dus geen volledig nieuwe groep aan pesters of slachtoffers ontstaan. Slachtoffer zijn van traditioneel pesten lijkt dus een voorspeller voor slachtoffer bij cyberpesten te zijn en traditioneel pester zijn lijkt een voorspeller voor cyberpester te zijn (Dempsey et al., 2011; Gradinger et al., 2009; Mishna et al., 2012; Raskauskas & Stoltz, 2007). Hieruit blijkt dat er overlap is in de personen die traditioneel en cyberpesten. De resultaten lijken te impliceren dat cyberpesten begint als traditioneel pesten op school en een vervolg buiten de school krijgt. Elektronische communicatiemiddelen geven de mogelijkheid om het traditionele pesten op school uit te breiden naar andere situaties (Mishna et al., 2012; Raskauskas & Stoltz, 2007).

Hemphill et al. (in druk) vonden in hun onderzoek nauwelijks overlap. Slechts 7% van de adolescenten in dit onderzoek, waren betrokken bij zowel traditioneel als cyberpesten. Een verklaring hiervoor, kan zijn dat zij geen onderscheid maakten tussen fysiek en verbaal pesten. Hierdoor is uit dit onderzoek niet te concluderen welke vorm van traditioneel pesten een predictor is voor cyberpesten. De eerder besproken onderzoeken hebben dit onderscheid wel gemaakt (Dempsey et al., 2011; Gradinger et al., 2009; Mishna et al., 2012; Raskauskas & Stoltz, 2007). Het is mogelijk dat aan het onderzoek van Hemphill et al (in druk) meer adolescenten deelnamen die betrokken waren fysiek pesten. Zoals gebleken uit onderzoek van Raskauskas en Stoltz (2007), heeft slachtoffer zijn van fysiek pesten de minst voorspellende waarde met betrekking tot cyberpesten. Een andere verklaring is dat de mate waarin men in dit onderzoek peste of gepest werd lager lag dan in de andere onderzoeken. Zoals gebleken uit onderzoek van Dempsey et al. (2011), zijn personen die in hoge mate betrokken zijn bij traditioneel pesten, vaker betrokken bij cyberpesten.

2.2 Verschillen in risicofactoren

Uit het voorgaande kan geconcludeerd worden dat voornamelijk betrokkenheid bij direct en indirect verbaal pesten, betrokkenheid bij cyberpesten voorspelt. Ondanks de overlap in traditioneel en cyberpesten, zijn niet alle traditionele pesters betrokken bij cyberpesten (Raskauskas & Stoltz, 2008), de mate en vorm van traditioneel pesten lijkt te bepalen of de overstap naar cyberpesten wordt gemaakt (Dempsey et al., 2011; Raskauskas & Stoltz, 2008). Belangrijk is om te weten op welke risicofactoren de exclusieve traditionele pesters van de exclusieve cyberpesters verschillen.

Vooraf de thuissituatie in relatie tot cyberpesten is uitgebreid onderzocht. De gevonden resultaten spreken elkaar op dit gebied enigszins tegen. Wang et al. (2009) vonden dat adolescenten die veel ondersteuning van hun ouders krijgen en ouders hebben die het internet gedrag van hun kind monitoren, minder vaak betrokken zijn bij welke vorm van pesten dan ook. Law, Shapka, Domene en Gagné (2012a) vonden ook dat gebrek aan

controle van de ouders of andere volwassenen, een risicofactor is voor zowel traditioneel als cyberpesten. Sengupta en Chaudhuri (2011) vonden echter dat hoe meer ouders het gedrag van hun kind monitoren, des te meer risicogedrag het kind op internet vertoont. In dit laatste onderzoek is het mogelijk dat de kinderen überhaupt meer risicogedrag vertoonden en dat dit de reden is geweest dat ouders het gedrag van hun kind meer monitoren. Dit is echter niet verder onderzocht. Om die reden kan de werkelijke verklaring niet gegeven worden. Opleidingsniveau en burgerlijke staat van de ouders bleken geen risicofactoren te zijn voor betrokkenheid bij cyberpesten. Een hogere sociaal economische status bleek wel een risicofactor te zijn voor betrokkenheid bij cyberpesten. Dit verschilt van traditioneel pesten, waar een hogere sociaal economische status juist een protectieve factor is. Een verklaring hiervoor kan zijn, dat adolescenten uit meer welvarende gezinnen, meer kunnen beschikken over computers en mobiele telefoons dan adolescenten uit minder welvarende gezinnen (Sengupta & Chaudhuri, 2011; Wang et al., 2009). Het hebben van meer vriendjes bleek ook geen risicofactor te zijn voor betrokkenheid bij cyberpesten, terwijl dit wel een risicofactor is voor betrokkenheid bij traditioneel pesten (Wang et al., 2009). Als laatste bleek academisch falen een gevolg te zijn van cyberpesten, terwijl dit een risicofactor van traditioneel pesten is (Hemphill et al., in druk)

Risicofactoren om slachtoffer te worden van cyberpesten zijn: het gebruik van computers buiten het toezicht van ouders, bijvoorbeeld via een computer in de slaapkamer, de manier waarop adolescenten interacteren met elkaar via het internet en de hoeveelheid informatie die zij online prijsgeven (Sengupta & Chaudhuri, 2011). Adolescenten die veel tijd online besteden (Erdur-Baker, 2012; Gerson & Rappaport, 2011; Mishna et al., 2012), hun wachtwoord makkelijk bekend maken aan anderen (Mishna et al., 2012; Sengupta & Chaudhuri, 2011), foto's van zichzelf uploaden die voor iedereen te zien zijn, persoonlijke informatie delen op het internet en flirten met onbekenden (Sengupta & Chaudhuri, 2011), hebben een grotere kans om slachtoffer te worden van cyberpesten. Participeren aan een sociaal netwerk, zoals Facebook of MySpace is geen risicofactor voor cyberpesten, het gaat er om hoe men omgaat met een dergelijk netwerk (Sengupta & Chaudhuri, 2011).

Hieruit kan geconcludeerd worden, dat het onduidelijk blijft op welk gebied de traditionele pesters die niet overgaan op cyberpesten, verschillen van de traditionele pesters die wel overgaan op cyberpesten. De besproken onderzoeken hebben zich vooral gericht op risicofactoren die specifiek zijn voor cyberpesten en hebben niet de vergelijking gemaakt met risicofactoren van traditioneel pesten. De enige punten waarop wel een vergelijking is gemaakt en waar een verschil wordt gevonden, is op het gebied van vriendschappen en sociaal economische status.

2.3 Verschillen in motivatie

Verschilt de motivatie om te gaan cyberpesten van de motivatie om traditioneel te pesten? Law et al. (2012a) maakten allereerst onderscheid tussen twee soorten agressie: proactieve en reactieve agressie. Proactieve agressie is agressie die er op is gericht een bepaald middel te verkrijgen of doel te behalen. Reactieve agressie vindt plaats als reactie op een eerdere, als agressief geïnterpreteerde, actie van een ander. Deze vormen van agressie worden als pesten gezien, als zij voldoen aan de definitie van traditioneel pesten. Incidentele proactieve en reactieve agressie wordt niet als pesten gezien (Law et al., 2012a). Law et al. (2012a) vonden dat de meeste agressieve interacties op het internet zowel reactief als proactief zijn. In veel gevallen waren de deelnemers aan het onderzoek van mening dat zij slachtoffer waren van online agressie. Daarmee rechtvaardigden zij de eigen agressieve reacties. Zij vonden dat zij reageerden op de bedreiging van anderen en zagen hun eigen acties als reactief, terwijl zij het pestgedrag van anderen juist als proactief zagen (Law et al., 2012a).

Wanneer gekeken wordt naar de manier waarop cyberpesten plaatsvindt, dan blijkt dat adolescenten die gemene berichten sturen of reageren op gênante foto's vooral vinden dat zij dit doen als reactie op eerder agressief gedrag dat naar hen werd geuit. Hiermee staat in contrast dat het maken van vijandige websites of gênante foto's wel alleen uit proactieve redenen gedaan wordt. Dit lijkt wat betreft agressiviteit het meest op traditioneel pesten, omdat de intentie om schade aan te richten bij iemand erg duidelijk aanwezig is en het permanente karakter van de website en de foto's overeenkomt met de herhaling bij traditioneel pesten (Law et al., 2012a).

Uit onderzoek van Raskauskas en Stoltz (2007) blijkt dat de motivatie om te cyberpesten grotendeels overeenkomt met de motivatie om traditioneel te pesten. Als reactieve reden werd opgegeven dat de pester dit deed om de ander terug te pakken en als proactieve reden werd opgegeven dat de pester dit voor de lol deed of om zichzelf beter te voelen. Deze redenen worden ook bij traditioneel pesten gegeven. Twee redenen die specifiek zijn voor cyberpesten, omdat dit geen eigenschappen zijn van traditioneel pesten, zijn de anonimiteit die ervaren wordt en fysieke afstand tot het slachtoffer (Raskauskas & Stoltz, 2007). Door deze afstand zal de pester zich minder schuldig voelen naar het slachtoffer toe, omdat de pester niet direct de gevolgen van zijn acties waar kan nemen.

Uit bovenstaande kan geconcludeerd worden dat motivatie om te cyberpesten van traditioneel pesten verschilt op het gebied van anonimiteit en fysieke afstand tot het slachtoffer. Verder kan geconcludeerd worden dat de personen die betrokken zijn bij cyberpesten dit voornamelijk doen, omdat zij zichzelf als slachtoffer zien en reageren op de agressieve acties van anderen, terwijl zij de motivatie van anderen om te cyberpesten als proactief zien. De methode van cyberpesten die gehanteerd wordt, wordt bepaald door een

reactieve of proactieve motivatie. Omdat motivatie naast de methode van cyberpesten ook bepaalt welke rol je aanneemt tijdens het pesten, wordt dit in de volgende paragraaf besproken.

3. Verschillen in onderscheid rollen en methoden

3.1 *Verschillen in rollen*

Naast de drie verschillende vormen van traditioneel pesten, zijn er ook verschillende rollen die aangenomen kunnen worden tijdens het pesten. Naast de pester en het slachtoffer heb je de *bully-victims*; personen die zowel gepest worden, als zelf pesten. Verder heb je de toeschouwers; personen die niet actief deelnemen aan het pesten maar hier wel getuige van zijn. Tot slot zijn er personen die helemaal niet betrokken zijn bij het pesten, op welke wijze dan ook (Gradinger et al. 2009; Mishna et al., 2012; Law et al, 2012a; Law et al., 2012b). In deze paragraaf zal besproken worden of er een verschil is in de rol die men heeft bij traditioneel pesten en de rol die men heeft bij cyberpesten.

Een belangrijk verschil in de rollen bij traditioneel en cyberpesten dat gevonden is in onderzoek van Mishna et al. (2012), is dat bij cyberpesten de groep slachtoffers en de groep *bully-victims* bijna net zo groot zijn. De groep die enkel pester is, is het kleinst. Bij traditioneel pesten is de groep *bully-victims* het kleinst in vergelijking tot de groep pesters en slachtoffers. Erdur-Baker (2012) heeft in zijn onderzoek, uitgevoerd in een andere cultuur, dezelfde resultaten gevonden. Verklaringen die gegeven worden voor dit verschil in rollen tussen traditioneel en cyberpesten zijn: anonimiteit, fysieke afstand tot het slachtoffer en de fysieke afstand tot de pester. Hierdoor is men eerder geneigd te reageren op het pesten (Erdur-Baker, 2012; Mishna et al, 2012). Waar de definitie van traditioneel pesten zich onder andere kenmerkt door een verschil in macht tussen pester en slachtoffer, waarbij verschil in macht geassocieerd is met fysieke en sociale kenmerken, lijkt dit voor cyberpesten anders te zijn. Het is goed mogelijk dat er een verschil in macht is, maar dat deze macht zich uit in betere computervaardigheden en niet in sterker of populairder zijn dan de ander (Dooley et al., 2009; Erdur-Baker, 2012). Aan de andere kant vereist het weinig geavanceerde computervaardigheden om een e-mail, sms- of chatbericht te versturen. De methoden van cyberpesten die meer geavanceerde vaardigheden vereisen, zoals het manipuleren van foto's en het maken van vijandige websites komen in verhouding minder vaak voor (Dooley et al., 2009; Law et al., 2012a; Slonje & Smith, 2008). Bij cyberpesten hoeft er dus geen sprake te zijn van een verschil in macht, wat ook duidelijk wordt uit het onderzoek van Law et al (2012a) dat hierna besproken wordt.

3.2 *Maakt cyberpesten wel onderscheid tussen de verschillende rollen?*

In onderzoek van Law et al. (2012a) kwam naar voren dat adolescenten wel onderscheid maken tussen slachtoffers en pesters bij traditioneel pesten, maar dit onderscheid niet maken bij cyberpesten. Omdat bij cyberpesten een grote groep deel uitmaakte van de categorie *bully-victims*, voerden Law et al. (2012a) een tweede studie uit waarbij zij zich alleen gericht hebben op de rollen bij cyberpesten. Uit dit onderzoek bleek dat bij cyberpesten de adolescenten geen onderscheid maken in de rol die zij hebben, maar juist onderscheid maken tussen de methoden die zij gebruiken om te cyberpesten. Ook uit ander onderzoek uitgevoerd door Law et al. (2012b), bleek dat adolescenten zich niet onderscheiden aan de hand van de rol die zij hadden bij het pesten, maar dat zij zichzelf onderscheiden als individuen die hebben deelgenomen aan een specifieke methode van cyberpesten. Uit deze bevindingen blijkt wederom dat cyberpesten niet hetzelfde is als het traditionele relationeel pesten, aangezien bij traditioneel pesten wel onderscheid gemaakt wordt met betrekking tot rollen. Indien cyberpesten een online versie van relationeel pesten zou zijn, dan zou het onderscheid in rollen ook bij cyberpesten gemaakt worden. Het niet maken van onderscheid tussen de verschillende rollen bij cyberpesten, kan tevens verklaren waarom bij het uitvoeren van factoranalyses door zowel Law et al. (2012b) als Dempsey et al. (2011), cyberpesten en sociale agressie op verschillende factoren laden. Dit betekent dat cyberpesten dus iets anders is dan sociale agressie. Op basis hiervan kan geconcludeerd worden dat cyberpesten verschilt van relationeel pesten.

Een verklaring voor het niet maken van een onderscheid tussen de verschillende rollen, kan zijn dat er bij cyberpesten meer sprake is van wederkerigheid, omdat het slachtoffer zich meer comfortabel en in staat voelt om online te reageren op agressieve acties van anderen. Hierdoor kan iemand die in de fysieke omgeving niet snel zou reageren op de acties van zijn pester, dit wel doen in een online omgeving. Dit kan wederom te maken hebben met het feit dat er geen verschil is in macht. Tegenstrijdig hieraan is dat uit verschillende onderzoeken is gebleken dat slachtoffers van traditioneel pesten niet vaker de pesters zijn bij cyberpesten en dat de groep die cyberpest niet verschilt van de groep die traditioneel pest (Dempsey et al., 2011; Gradinger et al., 2009; Law et al., 2012a; Law et al., 2012b; Mishna et al., 2012; Raskauskas & Stoltz, 2007). Men zou dit wel verwachten als aangenomen wordt dat online agressie vaak gebruikt wordt om wraak te nemen op anderen (Law et al, 2012a).

3.3 *Verschillen in methoden*

Niet bij alle methoden die gehanteerd worden bij cyberpesten hoeft sprake te zijn van herhaling, om schade aan te richten. Daar waar herhaling essentieel is in de definitie van traditioneel pesten en gekenmerkt wordt door het herhaaldelijk plaatsvinden van de

pesterijen, lijkt dit voor cyberpesten anders te zijn. Er is al besproken dat de motivatie bepaalt welke methode van cyberpesten men hanteert. Mensen die dit doen om proactieve redenen zullen vaker over gaan tot het maken van vijandige websites en het verzenden/uploaden van gênante foto's. De websites en foto's hoeven slechts eenmalig aangemaakt of verzonden te worden en kunnen daarna onbeperkt bekeken worden. Er is in die zin geen sprake van herhaling, maar omdat iedereen wel herhaaldelijk toegang tot de website of foto's heeft, blijven de gevoelens van vernedering bestaan (Dooley et al, 2009). Dit is veel minder van toepassing op het ontvangen van gemene sms-berichten of chatberichten. Deze kunnen door de gepeste zelf verwijderd worden (Dooley et al, 2009; Slonje & Smith, 2008). Het feit dat herhaling, zoals bedoeld in traditioneel pesten, niet aanwezig hoeft te zijn bij cyberpesten, zorgt wederom voor een verschil in definitie van cyberpesten ten opzichte van traditioneel pesten (Dooley et al., 2009).

Uit deze paragraaf over verschillen in rollen en methoden kan geconcludeerd worden, dat cyberpesten van traditioneel pesten verschilt op een aantal essentiële punten. Allereerst is er bij cyberpesten vaker sprake van wederkerigheid dan bij traditioneel pesten. Hierdoor zijn er bij cyberpesten meer adolescenten die zowel gepest worden als zelf pester zijn. Het verschil in macht, dat voor traditioneel pesten een essentieel kenmerk is, lijkt geen essentieel kenmerk bij cyberpesten te zijn. Bij traditioneel pesten komt deze combinatie bijna niet voor, vanwege een verschil in (meestal fysieke) macht. Een logisch gevolg daarvan is dat adolescenten zich niet identificeren aan de hand van de rol die zij hebben bij cyberpesten, want zij hebben vaker dan bij traditioneel pesten meerdere rollen. Zij identificeren zich als individuen die deelnemen aan een bepaalde methode van cyberpesten. Als laatste blijkt dat herhaling, zoals beschreven in de definitie van traditioneel pesten, niet bij alle methoden van cyberpesten essentieel is. Ook op dit gebied verschilt de definitie van cyberpesten van traditioneel pesten.

4. Sekseverschillen

Jongens zijn vaker betrokken bij traditioneel fysiek en direct verbaal pesten, als pester en als slachtoffer. Meisjes zijn vaker betrokken bij traditioneel indirect verbaal pesten (relationeel pesten), als pester en als slachtoffer (Li, 2006; Wang et al., 2009). Gaat dit ook op voor cyberpesten?

In het onderzoek van Li (2006) werd geen verschil gevonden voor de mate waarin jongens en meisjes aangeven slachtoffer te zijn van traditioneel pesten of cyberpesten. Slonje en Smith (2008) vonden vergelijkbare resultaten als Li (2006). Mishna et al. (2012) vonden ook geen sekseverschil voor de slachtoffers van cyberpesten, noch voor de cyberpesters.

Welke sekseverschillen zijn wel gevonden? Uit onderzoek van Li (2006) bleken jongens vaker traditioneel pester en cyberpester te zijn dan meisjes. Andere onderzoeken hebben deze resultaten bevestigd (Gradinger et al, 2009; Wang et al, 2009). Gradinger et al. (2009) vonden daarnaast dat meisjes minder vaak cyberpester zijn dan dat per toeval aangenomen mag worden. Een verklaring voor de gevonden resultaten kan zijn, dat alleen directe vormen van traditioneel pesten gemeten zijn in deze studie. Relationeel pesten, een indirecte vorm waar meisjes vaker bij betrokken zijn, is in deze studie niet opgenomen (Gradinger et al, 2009). Wang et al. (2009) vonden dat meisjes vaker slachtoffer zijn van cyberpesten dan jongens. Zoals hierboven besproken vonden andere onderzoeken dit sekseverschil niet. Erdur-Baker (2012) vond dat jongens die traditioneel pesten ook vaker ervaring hebben met cyberpesten. Voor meisjes werd dit niet gevonden.

Naast deze sekseverschillen zijn er ook sekseverschillen op het gebied van predictoren en rollen. Erdur-Baker (2012) vond sekseverschillen op het gebied van predictoren van cyberpesten. Voor jongens bleek riskant internetgebruik een betere predictor voor het zijn van cyberpester of cyberslachtoffer. Bij meisjes bleek veelvuldig gebruik van internet een predictor van zowel cyberpester als cyberslachtoffer te zijn. Uit verder onderzoek bleek dat meisjes minder vaak betrokken zijn bij riskant internet gebruik, wat wellicht impliceert dat meisjes voorzichtiger zijn in het internetgebruik dan jongens (Erdur-Baker, 2012). Verklaringen voor de sekseverschillen worden in deze studie niet gegeven, omdat daarvoor niet voldoende data beschikbaar zijn (Erdur-Baker, 2012). Zowel Erdur-Baker (2012) als Mishna et al. (2012) vonden sekseverschillen op het gebied van rollen. Beide vonden dat meisjes bij cyberpesten vaker rapporteerden *bully-victim* te zijn dan jongens. Dit is interessant, omdat bij traditioneel pesten jongens vaker dan meisjes *bully-victims* zijn. Een verklaring hiervoor kan zijn dat cyberpesten als een vorm van indirecte agressie wordt gezien en meisjes vaker dan jongens indirecte vormen van agressie gebruiken. Het internet kan vooral voor meisjes, de gelegenheid creëren om meer agressief gedrag te vertonen. Dit zorgt voor extra mogelijkheden om agressief te zijn zonder tot fysiek geweld over te gaan (Mishna et al., 2012). Bovenstaande is tegenstrijdig met de gevonden overlap tussen traditionele en cyberpesters en het feit dat er geen nieuwe groep is ontstaan (Gradinger et al., 2012; Mishna et al., 2012; Raskauskas & Stoltz, 2007). Traditionele pesters zijn vaker jongens dan meisjes. Het is mogelijk dat de onderzoeken die overlap vermelden, alleen gekeken hebben naar de jongens en meisjes die enkel cyberpester zijn en dat die groep uit meer jongens dan meisjes bestaat. In dat geval wordt de overlap voornamelijk veroorzaakt wordt door die groep.

Uit bovenstaande kan geconcludeerd worden dat de sekse bij slachtofferschap van cyberpesten alleen een rol speelt in het onderzoek van Wang et al. (2009). Zij hebben alle verschillende vormen van traditioneel pesten met cyberpesten vergeleken, maar niet het

verband tussen cyberpesten en traditioneel pesten onderzocht. Het is dus om die reden niet duidelijk waarom zij dit sekseverschil vonden en andere onderzoeken niet. Verder kan geconcludeerd worden dat sekse een belangrijke factor is voor wie er cyberpester is. Alleen Mishna et al. (2012) vonden op dit gebied geen sekseverschil, waar de andere onderzoeken dat wel vonden. Hoe het komt dat zij dit verschil niet gevonden hebben is onduidelijk.

Verder kan geconcludeerd worden dat de meeste onderzoeken gevonden hebben dat jongens vaker cyberpester zijn dan meisjes. Dit is tegenstrijdig aan de verwachting dat meisjes elektronische communicatiemiddelen prefereren om anderen te pesten. Als dat namelijk het geval zou zijn, dan zouden er meer meisjes dan jongens cyberpesten (Thorp, 2004; aangehaald in Li, 2006; Mishna et al., 2012). Het feit dat meisjes bij cyberpesten vaker *bully-victims* te zijn dan jongens en dat dit de grootste groep is bij cyberpesten, pleit echter wel voor deze verwachting. Dit is dus wederom een verschil ten opzichte van traditioneel pesten, waar jongens vaker *bully-victims* zijn en dit de kleinste groep is.

5. Verschillen in gevolgen voor en perspectieven van adolescenten

5.1 Verschillen de gevolgen van cyberpesten van de gevolgen van traditioneel pesten?

Er zijn weinig onderzoeken die de gevolgen van cyberpesten onderzocht hebben. De onderzoeken die dit onderzocht hebben laten zien, dat de psychologische, emotionele en sociale gevolgen voor personen die gecyberpest worden, overeenkomen met de negatieve gevolgen van traditioneel pesten (Hemphill et al, in druk; Li, 2010; Mishna et al, 2012; Raskauskas & Stoltz, 2007). Omdat er in ieder geval gedeeltelijk sprake is van overlap tussen de pesters en slachtoffers bij traditioneel pesten en de pesters en slachtoffers van cyberpesten, is niet vast te stellen of de negatieve gevolgen toe te schrijven zijn aan cyberpesten of betrokkenheid bij traditioneel pesten (Raskauskas & Stoltz, 2007)

Adolescenten die zelf cyberpesten, vertonen vaak regelovertredend gedrag en hebben problemen met regulering van hun agressiviteit, net als bij traditioneel pesten (Mishna et al, 2012). Adolescenten die gecyberpest worden rapporteren vaak gevoelens van woede, verdriet, schaamte, angst en zijn minder goed in staat om zich te concentreren. Zij rapporteren vaker depressieve symptomen, drugs- en alcoholmisbruik en spijbelen uit angst om naar school te gaan, dan adolescenten die niet gecyberpest worden (Gerson & Rappaport, 2011; Hemphill et al, in druk; Li, 2010; Mishna et al, 2012; Raskauskas & Stoltz, 2007). Slachtoffer zijn van cyberpesten wordt, net als traditioneel pesten, vaak in verband gebracht met zelfdoding (Gerson & Rappaport, 2011; Hemphill et al., in druk; Li, 2010). Het is zelfs mogelijk dat slachtoffers van cyberpesten meer dan slachtoffers van traditioneel pesten een risico lopen op dit gebied, omdat zij nooit kunnen ontkomen aan hun pesters (Gerson & Rappaport, 2011; Li, 2010). Cyberpesten kan in dit opzicht een grotere bedreiging

vormen dan traditioneel pesten, aangezien cyberpesten anoniem kan plaatsvinden en zich kan verplaatsen naar andere situaties, zoals de thuisomgeving. De thuisomgeving is juist de omgeving waar men zich normaliter veilig dient te voelen (Raskauskas & Stoltz, 2007).

De impact van cyberpesten, hangt echter af van de methode die gehanteerd wordt (Gerson & Rappaport, 2011; Slonje & Smith, 2008). Uit onderzoek blijkt dat adolescenten vinden dat pesten via sms-berichten of e-mail minder impact heeft dan traditioneel pesten en dat het plaatsen van foto's of video's meer impact heeft dan traditioneel pesten (Gerson & Rappaport, 2011; Li, 2010; Slonje & Smith, 2008). De redenen die hiervoor gegeven worden zijn: een grote groep kan in één keer bereikt worden met het plaatsen van een foto/video en het effect is heel concreet, omdat je zelf ook de foto/video ziet (Slonje & Smith, 2008). Ook de anonimiteit wordt als belangrijke factor genoemd, omdat je niet zeker weet wie de foto of video geplaatst heeft (Gerson & Rappaport, 2011; Li, 2010; Slonje en Smith, 2008).

5.2 Verschillen in perceptie van adolescenten op traditioneel en cyberpesten

Uit onderzoek van Cassidy, Jackson en Brown (2009), bleek dat adolescenten cyberpesten zien als een vorm van pesten die voortkomt uit het traditionele pesten op school, maar zich via digitale media verplaatst naar andere omgevingen. Mishna, Saini en Solomon (2009) vonden in hun onderzoek ook deze resultaten. Cyberpesten wordt gezien als een vorm van "non-stop pesten". Op school kan het pesten de traditionele vorm aannemen, of kan er via sms-berichten gepest worden. Bij thuiskomst gaat het pesten online door. Dit is volgens de adolescenten extra ingrijpend, omdat de thuisomgeving een plek dient te zijn waar een kind zich veilig hoort te voelen en beschermd dient te zijn tegen pesters (Mishna et al. 2009; Slonje & Smith, 2008). Het feit dat pesten nu altijd en overal plaats kan vinden is volgens de adolescenten een belangrijk verschil ten opzichte van traditioneel pesten (Mishna et al., 2009). De resultaten uit de onderzoeken van Cassidy et al. (2009) en Mishna et al. (2009) komen overeen met de bevindingen van Dempsey et al. (2011), Mishna et al. (2012) en Raskauskas en Stoltz (2007), waaruit blijkt dat er overlap is tussen personen die betrokken zijn bij traditioneel pesten en personen die betrokken zijn bij cyberpesten. Dit staat echter in contrast met het al eerder genoemde feit dat meisjes bij cyberpesten vaker *bully-victims* zijn dan jongens en dat deze groep het grootst is bij cyberpesten. Bij traditioneel pesten, bestaat deze groep voornamelijk uit jongens en is deze groep het kleinst. Dit kan betekenen dat er inderdaad geen nieuwe groep is ontstaan, maar dat de samenstelling van de groepen wel is gewijzigd.

In het stuk over verschillen in gevolgen werd verder anonimiteit als factor genoemd. Deze anonimiteit wordt door adolescenten gezien als een onderscheidende factor ten opzichte van traditioneel pesten. Er is echter een discrepantie in de geuite overtuigingen van adolescenten met betrekking tot de anonimiteit van de cyberpester. Hoewel de meeste

personen aangeven dat anonimiteit een onderdeel is van cyberpesten, vond het cyberpesten meestal plaats in de context van sociale groepen en relaties (Mishna et al., 2009).

Anonimiteit heeft tot gevolg dat slachtoffers en toeschouwers veel minder vaak dan bij traditioneel pesten, geneigd zijn melding te maken van het cyberpesten. Zij denken dat zij niet worden geloofd omdat er geen bewijs gevonden kan worden voor het cyberpesten.

Degene die cyberpeest kan zeggen dat hij het niet was, maar dat zijn wachtwoord gestolen is en dat iemand anders uit zijn/haar naam aan het pesten was. Een andere belangrijke reden om niets te zeggen over het cyberpesten, is de angst om door ouders gegeven privileges omtrent het gebruik van computers en mobiele telefoons kwijt te raken (Cassidy et al., 2009; Li, 2006; Li, 2010; Mishna et al., 2009). Ook de angst dat de pester wraak zal nemen via traditionele vormen van pesten is een verklaring waarom toeschouwers en slachtoffers geen melding maken van cyberpesten. Adolescenten zijn daarnaast in de veronderstelling dat de volwassenen op school niets aan het cyberpesten proberen te doen, of kunnen doen als zij geïnformeerd worden (Cassidy et al., 2009; Li, 2006; Li, 2010; Mishna et al., 2009). Een verklaring hiervoor kan zijn, dat de school te weinig af weet van cyberpesten en niet weet hoe zij er mee om dienen te gaan. In de volgende paragraaf zal hier aandacht aan besteed worden.

6. Dienen scholen en ouders anders om te gaan met cyberpesten dan met traditioneel pesten?

Uit de vorige paragrafen is duidelijk geworden dat er sprake is van overlap tussen de slachtoffers van traditioneel en cyberpesten, dat de pesters niet bestaan uit een volledig nieuwe groep, maar dat de samenstellingen van de groepen wel is gewijzigd (Dempsey et al., 2011). De school dient zich om die reden niet alleen te richten op personen die betrokken zijn bij traditioneel pesten, maar zich ook te richten op de wederkerigheid van cyberpesten waardoor er meer *bully-victims* zijn. Adolescenten hebben de behoefte om hun ervaringen met cyberpesten te delen en mee te denken over oplossingen voor cyberpesten, de school dient cyberpesten om die reden bespreekbaar te maken. Dit dient anoniem te gebeuren, zodat het slachtoffer niet bang hoeft te zijn dat de pester wraak zal nemen (Cassidy et al., 2009).

Omdat traditioneel pesten op school veel voor komt en over kan gaan in cyberpesten, is het voor een deel de taak van de school om samen te werken met ouders en de gemeenschap om een beleid en educatieve programma's omtrent cyberpesten te ontwikkelen en daarmee oplossingen voor dit fenomeen te bedenken (Cassidy et al., 2009; Gerson & Rappaport, 2011; Li, 2006; Li, 2010). De school dient een omgeving te creëren die respectvol is en waar men zich veilig voelt, zodat de school er in ieder geval alles aan

gedaan heeft, om het risico dat traditioneel pesten op school overgaat in cyberpesten zo veel mogelijk te beperken. Door de adolescenten op school handvatten te geven over hoe om te gaan met cyberpesten leren zij dit hopelijk ook toe te passen in andere situaties.

Adolescenten dienen aangemoedigd te worden om leerkrachten en andere medewerkers op de hoogte te stellen als zij getuige of slachtoffer zijn van cyberpesten. Volwassenen dienen altijd responsief en ondersteunend naar de adolescent toe te zijn en dienen bereid te zijn om de adolescent serieus te nemen (Cassidy et al., 2009; Gerson & Rappaport, 2011). Wat betreft het beleid, dienen er strikte regels te komen omtrent het gebruik van mobiele telefoons, computers en internet. Er dienen ook regels opgesteld te worden over hoe om te gaan met cyberpesten als je hier slachtoffer of getuige van bent (Li, 2010; Gerson & Rappaport, 2011). Ook dienen er expliciete consequenties opgesteld te worden aan het pestgedrag (Gerson & Rappaport, 2011). In educatieve programma's dienen procedures te worden uitgelegd, die gehanteerd kunnen worden als cyberpesten plaatsvindt en dienen de ouders en leerkrachten het tempo waarin nieuwe technologieën zich ontwikkelen bij te houden (Li, 2010). Het is gebleken dat adolescenten, die het gevoel hebben dat volwassenen geen idee hebben over wat er speelt op het gebied van cyberpesten, zich ook niet richten tot die volwassenen om cyberpesten te bespreken (Slonje & Smith, 2008). Volwassenen dienen om die reden bewust te worden van de verschillende methoden van cyberpesten en wat zij hier aan kunnen doen, vooral met betrekking tot de schadelijkste methoden van cyberpesten. De volwassenen dienen zich te verdiepen in die methoden van cyberpesten en via welke media foto's en video's verspreid worden. Dit is cruciaal als het gaat om het effectief bestrijden van cyberpesten. De school dient daarnaast de adolescenten te wijzen op de risico's en gevaren van het internet en sociale netwerken en hen leren om verantwoord hiermee om te gaan. Zo worden zij zich hopelijk bewust van de gevolgen die onverantwoord gebruik van internet kan hebben (Cassidy et al., 2009; Li, 2010; Sengupta & Chaudhuri, 2011).

Geconcludeerd kan worden dat de preventie en interventie met betrekking tot cyberpesten zich onder andere dient te richten op de bewustwording van volwassenen en adolescenten als het gaat om de snelle ontwikkeling van nieuwe technologieën en op welke manieren de digitale media een rol spelen bij het cyberpesten. Zijn volwassenen niet op de hoogte van wat er speelt op het gebied van digitale media, dan zal de adolescent niet snel melding maken van het cyberpesten bij die volwassenen. In hoeverre interventiemethoden voor traditioneel pesten ook bruikbaar zijn voor cyberpesten, wordt uit de besproken onderzoeken niet duidelijk. Wel is gebleken dat cyberpesten op een aantal punten verschilt van traditioneel pesten. Om die reden is het in ieder geval nodig om de interventiemethoden van traditioneel pesten, voor zover mogelijk, aan te passen aan het cyberpesten.

7. Conclusie

Zoals besproken wordt cyberpesten vaak gezien als een vorm van relationeel pesten, maar dan via elektronische communicatiemiddelen. Er zijn echter aanwijzingen dat cyberpesten verschilt van relationeel pesten. Allereerst is dit gebleken uit factoranalyses, waarin sociale agressie en cyberpesten twee verschillende factoren bleken te zijn en dus verschillen van elkaar.

Verder zijn er verschillen tussen de risicofactoren en protectieve factoren van traditioneel en cyberpesten. Academisch falen, een risicofactor voor traditioneel pesten, is één van de gevolgen van cyberpesten. Een hoge sociaal economische status, een protectieve factor bij traditioneel pesten, is een risicofactor bij cyberpesten. Een verklaring voor dit laatste is, dat adolescenten uit een meer welvarend gezin, meer toegang hebben tot elektronische communicatiemiddelen.

Op het gebied van motivatie verschillen cyberpesten en traditioneel pesten ook. Dit komt omdat anonimiteit en fysieke afstand tot het slachtoffer geen kenmerken zijn van traditioneel pesten. Reageren op agressieve acties van iemand anders is een motivatie om te cyberpesten. Bij traditioneel pesten komt dit bijna niet voor, terwijl bij cyberpesten de *bully-victims* juist de grootste groep zijn. Bij cyberpesten is veel meer sprake van wederkerigheid dan bij traditioneel pesten, omdat er bij cyberpesten geen sprake hoeft te zijn van een verschil in fysieke macht. Het pesten vindt namelijk niet *face-to-face* plaats. Ook een verschil in sociale macht heeft geen invloed op cyberpesten. Populariteit en het hebben van veel vrienden spelen bij cyberpesten, in tegenstelling tot traditioneel pesten, geen rol. Daarmee lijkt cyberpesten in definitie te verschillen van traditioneel pesten. Verschil in macht bij cyberpesten kan wel een verschil zijn in technische vaardigheden, maar dit is afhankelijk van de methode die gehanteerd wordt bij cyberpesten.

Bij traditioneel pesten maakt men verder een duidelijk onderscheid in wie de pester en wie het slachtoffer is. Bij cyberpesten maakt men alleen onderscheid in de gehanteerde pestmethode. Dit lijkt logisch, omdat bij cyberpesten de pesters ook vaker slachtoffer zijn en vice versa. Ook hier verschilt de definitie van cyberpesten van de definitie van traditioneel pesten. Er is pas sprake van traditioneel pesten wanneer er sprake is van herhaling van de agressieve acties naar de ander toe. Bij cyberpesten hoeft er niet bij iedere gehanteerde methode, sprake te zijn van herhaling. Het plaatsen van vijandige websites, gênante foto's of video's hoeft maar eenmalig plaats te vinden. Bij cyberpesten via sms-berichten, chatberichten of e-mail dient er wel sprake te zijn van herhaling. Deze methoden hebben echter minder impact op de adolescent dan traditioneel pesten. De methoden waar geen herhaling voor nodig is, die worden door adolescenten juist als erger en schadelijker ervaren. Herhaling, zoals in de definitie van traditioneel pesten, is niet nodig om ernstige hinder van

het cyberpesten te ondervinden.

De gevolgen van cyberpesten zijn over het algemeen hetzelfde als die van traditioneel pesten. De perceptie van de adolescent op het cyberpesten, zoals de anonimiteit en het feit dat het pesten non-stop plaats kan vinden, maakt dat cyberpesten als erger ervaren kan worden dan traditioneel pesten, maar alleen bij methoden die meer impact hebben dan traditioneel pesten.

Het laatste punt waaruit duidelijk wordt dat cyberpesten niet hetzelfde is als relationeel pesten, is dat jongens bij cyberpesten vaker de pesters zijn. Dit terwijl meisjes juist vaker betrokken zijn bij relationeel pesten. Indien cyberpesten hetzelfde zou zijn als relationeel pesten, dan zou je verwachten dat meisjes vaker de pesters zijn bij cyberpesten. Uit geen enkel onderzoek komt naar voren dat meisjes vaker alleen de pesters zijn. Wel zijn meisjes vaker *bully-victims* dan jongens bij cyberpesten.

Voordat er wordt over gegaan op implicaties voor vervolgonderzoek en preventie- en interventiemethoden, volgen eerst een aantal kritiekpunten en beperkingen van de besproken literatuuronderzoeken. Allereerst hebben alle onderzoeken gebruik gemaakt van zelfrapportage vragenlijsten. Het is hierdoor mogelijk dat slachtoffers en pesters sociaal wenselijke antwoorden hebben gegeven, ook al zijn alle data anoniem verwerkt. Ten tweede hebben de onderzoeken naar perspectieven van de adolescenten over cyberpesten, gebruik gemaakt van *focus groups*. Deze bestonden maar uit een klein percentage van de totale onderzoeksgroep. Verder hebben zij gebruik gemaakt van interview data, een kwalitatieve methode, waardoor de bevindingen niet gegeneraliseerd kunnen worden. Het is niet bekend in hoeverre de ervaringen en perspectieven van de adolescenten overeenkomen met die van adolescenten op andere scholen. Ten derde zijn sommige gehanteerde methoden in de *focus groups* onder vertegenwoordigd. Er heeft niemand meegedaan die websites maakte over anderen. Dat kan betekenen dat die methode bijna niet gebruikt wordt, of dat personen die deze methode gebruikten niet mee wilden werken aan het onderzoek. Tot slot is veel van het onderzoek uitgevoerd in grotere steden in de Verenigde Staten. Hierdoor kan generalisatie naar andere culturen, kleinere steden en dorpen niet gemaakt worden. Hoewel uit onderzoeken, uitgevoerd in verschillende delen van Europa over het algemeen dezelfde resultaten naar voren zijn gekomen, is geen van de onderzoeken in Nederland uitgevoerd. Om die reden is er in ieder geval onderzoek naar de situatie in Nederland nodig, voordat er iets gemeld kan worden over de preventie- en interventiemethoden die in Nederland bruikbaar kunnen zijn.

Preventie- en interventiemethoden dienen zich te richten op personen die in hoge mate betrokken zijn bij traditioneel pesten, omdat personen die in hoge mate betrokken zijn traditioneel pesten vaker de overstap naar cyberpesten maken. Dit kan gedeeltelijk de gevonden overlap van traditioneel en cyberpesten verklaren. Preventie- en

interventietechnieken kunnen pas aangepast worden als je weet in welke eigenschappen de cyberpesters verschillen van de pesters die alleen traditioneel pesten.

De besproken onderzoeken hebben zich niet gericht op de kenmerken die traditionele pesters die wel overgaan op cyberpesten, onderscheiden van traditionele pesters die niet overgaan op cyberpesten. Om die reden is het nu nog onduidelijk in welke karaktereigenschappen deze groepen van elkaar verschillen. Eén hypothese kan zijn dat traditionele pesters die niet overgaan op cyberpesten minder tijd online besteden dan traditionele pesters die wel overgaan op cyberpesten. Ondersteuning voor deze hypothese is nog niet gevonden, dus vervolgonderzoek dient zich hierop te richten. Tevens hebben niet alle onderzoeken onderscheid gemaakt tussen direct en indirect traditioneel pesten. Het is daarom mogelijk dat er vooral op het gebied van sekseverschillen inconsistentie is. Om die reden dient vervolgonderzoek altijd onderscheid te maken tussen de verschillende vormen van traditioneel pesten, zodat duidelijk wordt waar de sekseverschillen vandaan komen.

Ouders en school dienen speciaal aandacht aan cyberpesten te besteden. Door middel van samenwerking van de school met de ouders en andere belanghebbenden, dienen zij oplossingen voor cyberpesten te vinden. Het is daarbij belangrijk dat adolescenten ook gevraagd wordt naar hun ideeën en mening over verschillende oplossingen. De adolescenten zijn namelijk de ervaringsdeskundigen en hebben ideeën over wat wel en niet werkzaam is. Op dit moment wordt er door weinig adolescenten melding gemaakt van cyberpesten. Dit ligt voornamelijk aan het feit dat zij het idee hebben dat volwassenen niet begrijpen hoe er gecyberpest wordt. Als gevolg daarvan, zijn zij bang dat volwassenen het niet zullen geloven als zij melding maken van cyberpesten. Dit komt onder andere, omdat het cyberpesten anoniem kan plaatsvinden en het vinden van bewijs is daarom moeilijker. Het is dus van groot belang dat leerkrachten en ouders, adolescenten serieus nemen wanneer er melding wordt gemaakt van cyberpesten, dat zij op de hoogte blijven van de nieuwste technologische ontwikkelingen en bereid zijn zich hierin te verdiepen. Een andere reden die adolescenten opgeven voor het niet melden van cyberpesten is, dat zij bang zijn om privileges omtrent het gebruik van internet en mobiele telefoons kwijt te raken. Een oplossing hiervoor kan zijn dat ouders schriftelijk regels opstellen over deze privileges en dat melding maken van cyberpesten niet tot gevolg heeft dat privileges worden afgenomen.

8. Literatuur

- Cassidy, W., Jackson, M., & Brown, K. N. (2009). Sticks and stones can break my bones, but how can pixels hurt me?: Students experiences with cyber bullying. *School Psychology International*, 30 (4), 383-402.
- Dempsey, A. G., Sulkowski, M. L., Dempsey, J., & Storch, E. A. (2011). Has cyber

- technology produced a new group of peer aggressors? *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 14 (5), 297-302.
- Dooley, J. J., Pyzalski, J., & Cross, D. (2009). Cyberbullying versus face-to-face bullying: A theoretical and conceptual review. *Zeitschrift für Psychologie / Journal of Psychology*, 217 (4), 182-188.
- Erdur-Baker, O. (2012). Cyberbullying and its correlation to traditional bullying, gender and frequent and risky usage of internet-mediated communication tools. *New Media & Society*, 12 (1), 109-125.
- Gerson, R., Rappaport, N. (2011). Cyber cruelty: Understanding and preventing the new bullying. *Adolescent Psychiatry*, 1, 67-71.
- Gradinger, P., Strohmeier, D., & Spiel, C. (2009). Traditional bullying and cyberbullying: Identification of risk groups for adjustment problems. *Zeitschrift für Psychologie / Journal of Psychology*, 217 (4), 205-213.
- Hemphill, S. A., Kotevski, A., Tollit, M., Smit, R., Herrenkohl, T. I., Toumbourou, J. W., & Catalano, R. F. (in druk). Longitudinal predictors of cyber and traditional bullying perpetration in Australian secondary school students. *Journal of Adolescent Health*.
- Law, D. M., Shapka, J. D., Domene, J. F., & Gagné, M. H. (2012a). Are cyberbullies really bullies? An investigation of reactive and proactive online aggression. *Computers in Human Behavior*, 28, 664-672.
- Law, D. M., Shapka, J. D., Hymel, S., Olson, B. F., & Waterhouse, T. (2012b). The changing face of bullying: An empirical comparison between traditional and internet bullying and victimization. *Computers in Human Behavior*, 28, 226-232.
- Li, Q. (2006). Cyberbullying in schools: A research of gender differences. *School Psychology International*, 27 (2), 157-170.
- Li, Q. (2010). Cyberbullying in high schools: A study of students' behaviors and beliefs about this new phenomenon. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 19, 372-392.
- Mishna, F., Khoury-Kassabri, M., Gadalla, T., & Daciuk, J. (2012). Risk factors for involvement in cyber bullying: Victims, bullies and bully-victims. *Children and Youth Services Review*, 34, 63-70.
- Mishna, F., Saini, M., & Solomon, S. (2009). Ongoing and online: children and youth's perceptions of cyber bullying. *Children and Youth Services Review*, 31, 1222-1228.
- Raskauskas, J., & Stoltz, A. D. (2007). Involvement in traditional and electronic bullying among adolescents. *Developmental Psychology*, 43 (3), 564-575.
- Sengupta, A., & Chaudhuri, A. (2011). Are social networking sites a source of online harassment for teens?: Evidence from survey data. *Children and Youth Services Review*, 33, 284-290.
- Slonje, R., & Smith, P. K. (2008). Cyberbullying; Another main type of bullying? *Scandinavian*

Journal of Psychology, 49, 147-154.

Wang, J., Iannotti, R. J., & Nansel, T. R. (2009). School bullying among adolescents in the United States: Physical, verbal, relational, and cyber. *Journal of Adolescent Health*, 45, 368-375.